

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

SON ÜTOPYA

Kelime Sayısı: 3680

Kategori: CAT 1

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin "Son Ada" adlı yapıtında hayvan sembollerinin işlevi nasıl ele alınmıştır?

İçindekiler

I. GİRİŞ	3
II. MARTILAR	4
III. TİLKİLER.....	11
IV. YILANLAR	14
V. LEYLEKLER.....	15
VI. SONUÇ.....	18
VII. Kaynakça	20

I. GİRİŞ

Uzun süredir insanoğlunun hayatında yer edinmiş olan demokrasi ve eşitlik kavramları yıllar boyunca farklı yöneticiler ve uluslarda farklı şekillerde uygulanmıştır. Toplumdan topluma değişkenlik göstermiştir. Yıllar boyunca toplum içinde ortaya çıkan sorunların çoğu da bu iki kavramın yanlış anlaşılması veya düzgün uygulanmaması sonucunda var olmuştur. Yöneten ve yönetilen bağlamında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır çünkü toplum düzeninde aksaklıklar meydana gelmiştir. Zülfü Livaneli'nin "*Son Ada*" adlı yapıtında da toplumsal ve demokratik bağlamdaki sorunlar belli semboller aracılığıyla ele alınmıştır.

Eserde kullanılan semboller metaforlaştırılmış ve bozulan toplum düzenini eleştirmek için kullanılmıştır. Bu semboller tezin planının oluşturulmasında kullanılmış olup tezi dört ana başlığa ayırmıştır. Eserde kullanılan başlıca semboller martılar, tilkiler, yılanlar ve leyleklerdir. Bu sembollerin her biri romanın kurgusunda çok önemli bir yere sahip olup romanın özünü oluşturmuştur. Bu sebeple tez oluşturulurken bu sembollerin işlevi üzerinde durulmuştur.

Tezde yapıtın konusu ve içeriği hakkında bilgiler verilmiş ve bunların aktarılmasında yazarın kullandığı dil ve anlatım tekniklerine değinilmiştir. Zülfü Livaneli, yöneten-yönetilen temelinde yükselmiş olan ve ütopyadan distopyaya geçiş üzerinde duran politik nitelikli bir eser ortaya koymuştur. Bu yapıtta demokrasi ve eşitlik kavramlarının verilmesinde sembollerden, motiflerden ve anlatım tekniklerinden yararlanılmıştır.

II. MARTILAR

Romanda birinci tekil kişi anlatımı hakimdir. Livaneli, edilgen anlatıcı olarak “Anlatıcı” figürünü kullanmış ve insan eleştirilerini bu figür aracılığıyla aktarmıştır. Olaylar okuyucuya aktaran kişinin Anlatıcı olması her olaya şahit oluşundandır. Anlatıcı, tıpkı diğer karakterler gibi sesini duyurmaya korkan, adada olanların farkında olduğu halde bunlara göz yuman bir karakterdir. Bu yönüyle toplumsal eleştiri çerçevesinde nemli bir yer tutmaktadır. Ne Yazar gibi dik başlı ve cüretkâr olan ne de halkın geri kalanı gibi olaylara dahil olan Anlatıcı, bu iki kutbun arasındadır. Tıpkı Anlatıcı gibi çoğu karakterin adı verilmemiş, onlara yüklenen görev ve tanımlar üzerinden unvanlar kullanılmıştır. Oluşturulan karakterlerin kurgulanmasında isimlerinin verilmemesi okuyucuda merak duygusu uyandırmış ve anlatımı daha da etkin kılmıştır.

Roman, anakaranın eski başkanının adaya gelmesiyle başlamaktadır. Romanda Başkan, giyim tarzı, adalıların Başkan gelene kadar sorgulamadıkları kavramlara yaklaşımı ve beden dilini kullanışıyla farklı ve aykırı olarak tanımlanmıştır. Başkan’ın giyimi ciddiyetini vurgulamakta, adalılara dehşet duygusu yaşatmaktadır. Başkan’ın bu sert görünüş ve tavırlarının betimlenmesinden ve dilin kullanılmasından Başkan’ın adalıları nasıl yönlendirebileceği anlaşılmaktadır. Tam anlamıyla bir devlet adamını temsil eden Başkan son derece şık ve baskın bir karakterdir. Başkan’ın adalılara hitap ederken “*onları bakışlarıyla ezecek*” gibi davranması, onları ikna etmeye çalışırken “*komşularım*” gibi iyelik ekli yakınlık sözcükleri kullanması onun halka kabul ettirmek istedikleriyle uygunluk içerisinde bir tavidir.

Adaya yerleşince kısa sürede adadaki otorite boşluğundan yararlanarak kendini yönetici konumuna getirmiştir. Adalıların gündeminde olmayan ve uzun süredir sorgulanmayan mülkiyet, hürriyet, meclis ve uygarlık kavramları yavaş yavaş gündeme gelmektedir.

Romanın girişinde ada, gerçek olamayacak kadar güzel bir şekilde betimlenmiştir. Adanın bu denli güzel anlatılmasıyla Başkan gelmeden önceki ütöpik yaşama vurgu yapılmıştır.

“Adanın dingin doğasında, dile söze gelmeyen bir yaşam sırrı gizliydi sanki. Sabahları denizin üstündeki süt beyazı sisi, akşamüstü insanın yüzünü yalayan hafif esintiyi, martı çığlıklarına eşlik eden rüzgârın fısıltısını, lavanta kokularını nasıl anlatmalı? Ya, her şafak vakti gözlerimizi oluşturarak kalktığımızda önümüze çıkan, sislerle sarılıp sarmalanmış ve havada asılıymış gibi duran ikiz adamın büyüğü görüntüsünü? Ya denize dalıp çıkarak avlanan martıları? Ya evlerimizi saran mor begonvilleri? Ya gece ihlamurlarını?” (Livaneli, 12)

Ada uzamı birçok yönden dinginliği, huzuru ve barışı temsil etmektedir. Burada sadece kırk tane ev vardır. Dolayısıyla nüfus da bir o kadar azdır. Anakaradan uzak bir cennet köşesi olarak betimlenen ada, anlatıcı tarafından “Son Ada” olarak adlandırılmıştır. Ada uzamı, dünya üzerinde kalan son ada olarak değil, dünya üzerinde yaşanabilecek son yer olarak tasvir edilmiştir.

“Onca yaralanmadan, hayal kırıklığından ve derin acı dan sonra adada edindiğimiz yeni dostları o kadar yürekten seviyordum ki, buraya “Son Ada” adını takmıştım. Evet evet; son ada, son sığınak, son insani köşeydi burası. Tek isteğimiz bu dinginliğin bozulmamasıydı.” (Livaneli, 13)

Bu cennet köşesi adada adalılar dışında başkaları da yaşamaktadır: Martılar. Martılar, adaya insanlardan yüzlerce yıllar önce gelip yerleşmiş olan adanın asıl sahipleridir. Zaman içinde adaya yerleşen insanlarla uyum içinde yaşamayı öğrenip adayı paylaşmışlardır. Bu huzurlu atmosferin oluşmasında da etkin bir rol oynayan martılar, romandaki önemli bir semboldür.

“Martıları belirtmeden bu adayı anlatmaya olanak yok. Vahşi çılgınlarla denize dalıp çıkan... Çıkardıkları çeşitli seslerden ve değişik frekanslardan bir dilleri olduğunu anladığımız martılar. Hiçbir adalının rahatsız etmediği, adanın bazı çakıllı kıyılarının mutlak sahibi olan, yumurtalarını o kayalıklara bırakıp başında analı babalı, gözlerini ufuk çizgisinden ayırmadan, gelecek olası bir düşmanı gözleyerek, tehdit dolu bir duruşla bekleyen martılar. Bazı geceler evlerimizin taş teraslarında, iriyarı bir adamın yürüyüşüne benzer sesler çıkararak dolaşan martılar.”(Livaneli, 15)

Livaneli'nin “Son Ada” adlı yapıtında, martılar özgürlüğün en büyük simgesi ve doğanın kendisidir. Adalıların samimi dostları olan martılar doğadaki dengenin sağlamlasında önemli bir yere sahiptir. Martılar olmadan adayı tanımlamak imkansızdır çünkü insanlar kadar onlar da adanın yerlileridir. Doğayla iç içe olan yerliler yaşamlarından gayet mutludurlar çünkü anakarada yaşanan kaos ve kargaşadan olabildiğince uzaktadırlar. Bir bakıma ada hayal edilen cenneti temsil ederken, anakara tam aksine cehennemi andırmaktadır. Bu kargaşadan kurtulmayı başarıp yepyeni bir hayata başlayan sadece kırk kişi olması da dikkat çekicidir. Bu kırk kişi adada yaşadıkları hayattan öylesine mutludur ki zamanla bencilleşmişlerdir. Anakarada süregelen savaşlar ve kaoslar onları hiç ilgilendirmemektedir. Bu haberlere sadece haftada bir gelen gazete aracılığıyla ulaşan adalılar, ucu kendilerine dokunmadıkça ada dışında yaşanan her şeye kayıtsız kalmışlardır. “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” mentalitesiyle hayatlarını sürdürmektedirler ve bu yüzden çok mutlulardır. Odak figürün adaya gelmesiyle bu düzen bozulmaya başlamıştır. Çünkü Başkan'ın gelişi uzun süredir umursanmayan bazı kavramları da beraberinde getirmiştir. Artık hayatın eskisi gibi olmayacağına vurgu yapılmıştır.

Adadaki üç koy dışındaki bütün koylar martılara aittir. Yumurtalarını bırakıp kuluçka süreçlerini o koylarda sürdüren martılar, insanlardan uzak durmakta ve rahatsız etmemektedir fakat odak figür olan Başkan'ın martılar hakkındaki yeni planları doğadaki dengeyi bozmaktadır. Halk içinde Başkan'ın gelişine en çok karşı çıkan kişi, anlatıcının en yakın arkadaşı olan Yazar'dır. Sürü psikolojisine uymayı reddeden Yazar, romanda bilgeliği ve sağduyuyu simgelemekte ve kutupluluk yaratmaktadır. Otoriteden, güçten ve kaostan beslenen "köpekbalığı" Başkan'ın karşısına öngörülü, sağduyulu ve korkusuz Yazar konulmuştur. Anlatıcı tarafından okura tanıtılan Yazar şu şekilde betimlenmiştir.

"İnce yüzünde, güldüğü zaman bile azalmayan dertli bir ifade vardı. Sadece edebiyat konuşurken canlandığını görürdüm...Ama geçmişinden hiç söz etmezdi. Kimdi, niye yalnız yaşıyordu, adaya gelmeden önce neler yapmıştı? Bu konular tabuydu onun için; hayatını hiç konuşmaz, söz dönüp dolaşıp kendisine gelirse sinirli bir tavırla lafi değiştirirdi." (Livaneli,33)

Yazar ve Başkan arasındaki çatışma üzerine kurulu olan olay örgüsünde Yazar, Başkan'dan tamamen farklı bir dünya görüşüyle oluşturulmuştur. Yapıtta en iyi analiz edilen ve üzerinde durulan figür Yazar'dır. İsmi verilmeyen bu karakterin "Yazar" olarak tanımlanmasındaki neden ise eğitim ve bilgi düzeyini vurgulamaktır. Yazar, diğer adalılar aksine aydın kesimi temsil etmektedir ve Başkan için tehdit oluşturabilecek tek karakterdir. Ayrılkçı düşünceleri ve aykırı yapısıyla toplumdan dışlanan biri olmuştur. Adalılar tarafından garip karşılanan bu tavırlar desteklenmemektedir çünkü Başkan otorite yapısı ve bıraktığı ilk izlenimle herkesi etkisi altına almıştır. Yazar, Başkan geldikten sonra her şeyin değişeceğini savunsa da hiç kimseyi kendine inandıramamıştır.

Ada halkı içinden birkaç kişi seçilerek meclis oluşturulmasına karar verilmesi daha demokratik ve liberal bir yönetim biçiminin benimsenecek olduğunu vurgulamaktadır. Bu fikir ada halkı tarafından coşkuyla karşılanmıştır çünkü adaya medeniyet getireceğine inanılmıştır. Başkan'ın romanın başlarında sergilediği tavırlar ve hitabet gücü yönetim politikalarına giden yolda işini kolaylaştırmıştır. Adalıların gönlünü hoş tutarak istediklerini yaptırmaya başlayan Başkan, her şey için adada medeniyet olmayışı bahanesini öne sürmüştür. Yine aynı neden martıların katledilmesi fikrini sunmuştur. Oluşturulan yönetim kurulu kararıyla martıların avlanmasına izin verilmiştir. Martılar yalnızca adanın yerlisi değil, aynı zamanda yaşam zincirinin bir parçasıdır. Eğer zincirden bir parça koparsa tüm düzenin bozulacağını Yazar dışında kimse düşünmemiştir. Her zaman olduğu gibi doğa ve insan arasındaki çatışmayı kazanan doğa olmuştur.

“Martılar, hepimizle alay eder gibi üstümüzden uçuyor, bu yanıp yıkılmış, kararmış adayı ve artık hiçbir korunağı kalmamış insanları seyrediyorlardı... Onların kıyısına bir şey olmamıştı. Eskisi gibi üremeye, avlanmaya, yumurtalarını güven içinde beklemeye devam edebilirlerdi. Kısacası onlar kazanmıştı bu savaşı.”(Livaneli, 180)

Martıları ortadan kaldırmak için onların vurulması kararı alınmıştır. Yıllardır dost oldukları martıları öldürme fikrine tepki göstermeyen halk, Başkan'a hiçbir şekilde karşı koyamamaktadır. Martılar vurularak öldürülmeye başlanmıştır. Kendilerini korumak isteyen martılar da insanlara saldırmaya ve evlerini yağmalamaya başlamışlardır. Başkan'ın bunu yapmasındaki en önemli etkenlerden biri de doğa-insan çatışmasında doğaya karşı üstünlük göstermek istemesidir. İnsanın gücünü ve kudretini kanıtlamaya çalışırken takındığı tavırlar ve özgüvenli görünüşü adalıları da onun izinden gitmeye zorlamıştır. Fakat insanın doğaya karşı hiçbir şansının olmadığı anlaşılmaktadır.

“Martuların çok akıllı ve örgütlenebilen bir tür olduğunu okumuştuk ama bir kısmının insanlara saldırma işine ayrıldığını, bazı martuların ise kamikaze gibi intihar saldırısı yapma görevini üstlendiğini anlayınca gördüklerimize, duyduklarımıza inanamaz hale geldik. (Livaneli, 114)

Cennet köşesi olarak tanımlanan adada artık huzur ve mutluluğun yerini kargaşa ve zulüm almıştır. Yaşanan kaos anlatıcının düşünceleri aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Bu düşünceler aktarılırken özellikle bilinç akışı ve iç monolog tekniklerinden yararlanılarak anlatım daha etkin kılınmıştır. Anlatıcı zaman zaman okuyucuya direkt hitap ederek, zaman zaman Yazar arkadaşıyla iç sesiyle konuşarak tarafsız ve objektif bir bakış açısı sunmuştur. Bu tekniği kullanması, okuyucuyla bir diyalog içerisinde olması demokrasi ve eşitlik izleklerinin kendisinde yarattığı duyguları anlatarak ve göstererek anlatmasını sağlamıştır. Bu da yapıtta anlaşılabilirliği kolaylaştırmıştır.

Artık ada yaşanılmaz bir yer haline gelmeye başlamıştır. Adalılar arasındaki eski huzur, sevgi ve saygı yerini huzursuzluk, güvensizlik ve kuşkuya bırakmıştır. *Ne garip! Mücadele martularla başlamıştı ama sanki giderek kişiselleşiyor ve biz insanlar arasındaki bir kavgaya dönüşüyordu. (Livaneli, 98)* Martı katliamları insanlar arasındaki bağları zedelemiş ve toplum içinde sıkıntılara yol açmıştır. İnsan ilişkilerinin zedelenmesiyle birlikte huzur ortamı bozulmuştur çünkü yerliler birbirlerine hoşgörü ve sevgi göstermeyi bırakmış, bunun yerine birbirlerine düşmüşlerdir. Yönetimde tek bir otoritenin olması sebebiyle bireye verilen önem azalmış, insanlar kendi düşünce özgürlüklerini kaybedip otoriteye itaat etmek durumunda kalmışlardır. Eskiden var olan otorite boşluğu, diktatör bir yönetici tarafından doldurulunca halk sinmiş ve toplumsal bilinç oluşamamıştır.

Ütopyadan distopyaya geçiş süreci Başkan'ın adaya yerleşmesi ve martuların öldürülmeye başlanmasıyla başlamıştır. İlk martı katliamı sırasında anlatıcı ve Lara dehşete düşmüş, insanların nasıl bu kadar cani ve acımasız olabildiklerini anlamamışlardır. *Bu dünyada şiddete en karşı olan kişinin bile, koşullar zorlayınca bir öldürme makinesine dönüştüğünü gözlerimle görmüştüm.* (Livaneli, 150)

Grup şeklinde adaya ve insanlara saldıran martular, başkan tarafından “terörist” olarak adlandırılmıştır. Normalde insanlar için kullanılan bu kavramın başka bir canlı için kullanılması dikkat çekmektedir. Martuların kişileştirilmesi, onların da en az insanlar kadar acımasız olabileceğini göstermektedir. Martuların suçlanması ve herkesin gözünde “terrorist” olarak görünmesi Başkan'ın manipülasyonları sonucunda olmuştur. Bütün ada halkı başkanı dinlemekte, ilk başta insanlar tarafından katledildikleri için saldırıya geçen martuları vahşi yırtıcı olarak nitelendirmektedir. Halbuki martular, kendilerine zarar verildiği için karşılık vermektedir. Her daim martuları koruyan ve onlarla uyum içinde yaşayan ada halkı, artık martuların düşmanı olmuştur. Başkan'ın çağdaşlık ve uygarlık temalı konuşmaları halkın gözünü boyamış ve onları boş vaatlere inandırmıştır. Yöneten-yönetilen bağlamında ele alınan demokratik yozlaşmaya vurgu yapılmıştır. Adada artık demokratik bir yapıdan ziyade tek adam yönetimi hakim olmuştur. Halkın giderek bastırılması ve yöneticinin tüm gücü elinde bulundurması sonucunda toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik sorunları ortaya çıkmıştır. Tek adam yönetimine geçilmesiyle ada için kritik kararlar yalnızca Başkan'ın onayından geçmeye başlamıştır. Başkan'ın ada halkı üzerindeki etkisi giderek derinleşmiştir. Ada halkı Başkan'a itaat etmedikleri için Yazar ve Lara'ya karşı tavır almıştır. Düzene ve otoriteye karşı çıkan bireyler toplumdan soyutlanmış ve dışlanmış.

Toplum içindeki küçük değişiklikler büyük sonuçlar doğurmuştur ve insanları birbirinden uzaklaştırıp kutuplaştırmıştır. Demokratik bir yönetime geçiş düşüncesiyle alınan kararlar sonucunda toplumsal ve demokratik yozlaşma baş göstermeye başlamıştır. Giderek göz ardı edilip yönetilen halk, yönetene itaat etme zorunluluğuyla başını eğmiştir.

Martı katliamından sonra bozulan ekolojik dengeyle birlikte insan ilişkilerinde de sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Adalılar arasındaki eski huzurun, sevginin ve saygının kaybolmasıyla “yönetim” kelimesinin tanımı yapılmış ve yöneten-yönetilen ilişkisi bağlamında “düzen” olgusu değerlendirilmiştir. Yeni “düzen” bir bakıma düzensizliğe vurgu yapmaktadır fakat halk bunu fark edememektedir. Daha çağdaş ve eşitlikçi bir sistemin uygulanması planlanırken sonuç tamamen farklı olmuştur.

III. TİLKİLER

Halk, adada bozulan düzenin farkında olmasına rağmen bunu düzeltebilecek herhangi bir şey yapamamaktadır çünkü her şey Başkan’ın denetiminde ve onun izni sonucunda yapılabilmektedir. Başkan ve korumaları ada halkını kontrol altında tutmak ve yönetmek için baskı rejimi uygulamaktadır. Halkın bu şekilde bastırılması ve denetim altında tutulması halkı işlevsizleştirmiştir. Bu sebeple demokratik bir rejim ve çağdaş bir toplum yapısına ulaşma adı altında halkın iradesi göz ardı edilmiştir.

Martların yok edilememesi sonucu Başkan adaya erkek ve dişi tilkilerin getirtilmesine karar vermiştir. Amaç tilkilerin martı yumurtalarını çalarak martı nüfusunu azaltmasıdır. Bu

uygulamalar doğrultusunda doğanın dengesi yine sağlanamamıştır. *“Martularla mücadelede yepyeni bir taktik denenmeliydi. Savaşı birinci kuralı, düşmanın karşısına başka düşman güçleri çıkarmak ve onları birbirine kırdırmaktı.”*(Livaneli, 128) Martuların da insanlara saldırmasıyla birlikte insanlar martulara karşı büyük bir nefret beslemeye başlamıştır. Bir zamanlar onlarla barış içinde yaşayan kendileri değilmiş gibi martuları düşman bellemişlerdir. Adalıların bu nefreti ve martulardan kurtulma çabası kuşkusuz Başkan'ı çok memnun etmiştir. Çünkü istediği gibi martuları herkesin ortak düşmanı yapmıştır. Bu yönleriyle Başkan, devletin tek yönlülüğünü ve sabit fikirliliğini temsil etmektedir.

Adaya tilkilerin getirilmesi fikri sıcak karşılanmış ve benimsenmiştir. Tilkiler martı yumurtalarını çalacak ve onları yiyip martı nüfusunu azaltacaktır fakat Yazar dışında kimse bunun ekolojik dengeyi bozacağını fark etmemiştir. Doğanın dengeleriyle bu denli oynanmasının sonuçları olacağı düşünülmemiştir. Yazar, diğer adalılardan farklı olarak mevcut düzene karşı tutum sergilemiş ve tavrını koymuştur. Yazar, Başkan adaya geldiğinden beri onunla karşılaşmaktan kaçınsa da meclise seçilmesi üzerine bu imkânsız hale gelmiştir. Başkan ile tanışmalarından sonra Yazar otoriteye karşı duran bir figür olduğundan Başkan tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Yazar'ın aykırı davranışları Başkan'ı rahatsız etmiş olmasına rağmen geri kalan ada halkı üzerinde pek etkili olmamıştır. Herkes martuların öldürülmesine yoğunlaşmışken başka bir şey düşünülmesi imkânsız hale gelmiştir. Ne Yazar'ın tavrı ne de uyarıları Başkan'ı ve ada halkını bu fikirden vazgeçirmek için yeterli olmamıştır. Bu sebeple tilkiler ormana salınmış ve Başkan'ın istediği olmuştur.

Ormana salınan tilkiler zamanla kontrolsüz bir şekilde üremeye başlamıştır. Artan tilki sayısı adalıların can ve mal güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Yazar, uyarıları dinlenmeyince kendi köşesine çekilme kararı almış ve arkadaşı olan anlatıcının gözünü açmaya çalışmıştır. *‘...siyasetle ilgin olmadığını biliyorum ama yaşadığın dünyaya gözlerini bu kadar kapatmaya hakkın yok. Ülkenin yıllardır kanadığını, kutuplaştığını, insanların birbirine karşı kamplar halinde bölünüp kışkırtıldığını biliyorsun değil mi’* (Livaneli, 35) Yazar anakarada yaşananlardan bihaber olan arkadaşını uyarmaya çalışmıştır fakat adadaki hayatın büyümesine kapılmış olan anlatıcı uyarıları dikkate almamıştır. Fikirleri Başkan’ınkiyle örtüşmediği için Yazar bozguncu olarak nitelendirilmiştir. Yapıtta Başkan tarafından ortaya atılan kavramlara felsefi olarak yanıt verebilen, ekolojik denge, medeniyet, demokrasi kavramlarıyla ilgili ciddi bir bilgiye sahip olan, sağduyulu tek adalı Yazar’dır ve onun etkisizleştirilmesi bu kavramların da etkisizleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Roman boyunca akıcı ve yalın bir anlatım hakimdir. Dildeki bu sadelik ve açıklık, yazarın düşüncelerini ve yorumlarını daha anlaşılır bir hale getirmiştir. Olaylar kronolojik sırayla verilmiş ve betimleyici bir anlatımla okuyucuya aktarılmıştır. Başkan’ın görünüşünde uzamın özelliklerine kadar her şey betimlenmiş ve anlatım canlandırılmıştır. Anlatıcı, geçmiş anılarını bilinç akışı tekniğiyle anlatmakta ve geriye dönüşler yapmaktadır. Eskiden arkadaşı Yazar’a inanmadığı için kendini suçlayan anlatıcı, yaşanan olaylardan duyduğu pişmanlık ve üzüntüyü bu yöntemlerle aktarmıştır.

Bozulan ekolojik dengenin eski haline dönmesi için yapılanlar bu dengeyi sağlayamamış, hatta daha da bozmuştur. Tilkilerin kontrolsüz çoğalarak tehdit oluşturmaya başlamasıyla tilkilerin zehirlenmesi kararı alınmıştır. Ama zehirler insanları ve diğer hayvanları da etkilemiş ve onları hasta etmiştir. Yazar’ın adalıları hakkında uyardığı her şey teker teker gerçekleşmektedir. Yazar’ın

karamsar ve hüznü yapıasının sebebi de budur. Gerçeklerin farkında olmanın verdiği olumsuz bir ruh hali içinde hapsolmuştur.

IV. YILANLAR

Adada yaşanan karmaşa ve kaos her geçen gün daha da artmakta ve insanlar huzursuzlaşmaktadır. Doğa-insan arasındaki çatışma devam etmekte, doğa insandan üstün gelmektedir. Adalıların alışık olduğu huzur ve mutluluk ortamı kaybolmuştur. Bunun en büyük nedeni martıların öldürülmesi ile başlayan katliamlardır. Adalılardan uzak olan anakaradaki kaos başka bir şekilde karşılına çıkmıştır.

Martıların sayısının azaltılmış olması sorunlara çözüm olamamıştır çünkü besin zincirinde yılanları avlayan martıların sayısı azalınca yılanların sayısı artmaya başlamıştır. Doğadaki dengenin bozulması, insanların hayatını tahmin edilenden çok daha fazla etkilemiştir. Martı ve tilkiler gibi yılanlar da yapıttaki motifleri oluşturmuştur. Motiflerin her birinin birer doğa unsuru olması nedeniyle bu incelemede doğanın kendine has bir düzene ve sisteme sahip olduğu, bu sistemin insanoğlu tarafından bozulması sonucunda doğanın savunmaya geçtiği ve bu savunma sonucunda ütöpk bir toplum yapısının distopyaya dönüşümü saptanmıştır.

Yılan sembolü, dünyada eczacılık ve tıp sembolü olarak bilinse de romanda yılanların ölümü temsil etmesi tezatlık ve ironi yaratmıştır. Romanda yılan sembolüne farklı bir anlam yüklenmesinin nedeni ise romandaki ütopyadan distopyaya geçiş doğrultusunda önceden güzel olan her şeyin değişmesidir. Güzel anılan her şey tahrip edilip bozulmuştur.

Sayıları artan yılanlar artık evlerin içine girip insanları öldürmeye başlamışlardır. Yılanlar tarafından öldürülen insanlar bu sefer de yılanları düşman bellemiştir. Kendi hatalarının sorumluluğunu almayan insanoğlu, zarar verdiği doğa tarafından cezalandırılmaktadır. Yılanların ortaya çıkması insanlar için bir uyarıdır ama insanlar bu uyarıları ciddiye almamaktadır. Romanın genelinde sembollerin işlevi de budur. Bu semboller aracılığıyla insanoğlu cezalandırılmıştır. Kendilerini her şeyin önünde tutmanın ve bencilce davranmanın bedelini canlarıyla ödeyen insanoğluna ders verilmeye çalışmıştır.

Saldırı altında olma psikolojisi adalıları öfkelenendirip korkutmuştur. Öfkelerinin bir hedefi yoktur çünkü suçlayacak birini bulamamışlardır. Bu durumda bile Başkan'ın suçlanmaması, Başkan'ın ne kadar manipülatif ve çıkarıcı bir karakter olduğunun göstergesidir. *“Öfke içindeydik ama öfkemizin bir hedefi yoktu.”*(Livaneli, 141) Artık ütopya yerini distopyaya bırakmış ve adalılar yıllar boyunca yaşamaktan korkup kaçındıkları hayatı yaşamaya başlamışlardır. Sakin ve huzurlu olduğu için taşındıkları adada artık huzur kalmamıştır.

V. LEYLEKLER

Yılanların adayı basması ve evlere girmesi tüm ada halkını rahatsız etmektedir. Normalde adada olan yılanların aksine bu yılanlar zehirli ve ölümcüldür. Adada dinamiklerin değişmesi, otorite boşluğunun doldurulması ve alışık olunmayan kavram ve uygulamaların adalıların hayatına girişi yeterince sorun çıkarırken yılan sorunu giderek büyümektedir. Artık ne yapacağını bilemeyen Başkan ve adalılar yılanların sayısının azaltılması adına leyleklerin kullanılması fikrini öne sürmüştür.

Amaç leyleklerin yılanları avlayarak insanları öldürmesini engellemektir. Bu amaç doğrultusunda adaya bir uzman getirilmiş ve leyleklerin adaya göç etmeleri için nelerin yapılabileceği tartışılmıştır. Leylekleri adaya çekmek için direklerin üzerine yuvalar kurulmuş ve leyleklerin buralara yerleşmeleri planlanmıştır. Leylekler yakındaki başka bir adaya konup dinlenip sonra da gözden kaybolmuşlardır. Leyleklerin adaya yerleşmesi için yapılan hazırlıklar da boşa çıkmıştır ve bu plan da diğerleri gibi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Leyleklerin yılanları avlama özelliğinin yanında, yapıtta sembolik bir özelliği de vardır. İnsanlar gibi yuva kuran leylekler, kendi elleriyle yuvalarını mahveden insanların yaşadığı adayı seçmemişlerdir.

Yapıtta bu sembollerin yanında başka semboller de kullanılmıştır. Romanda sembollerin işlevi anlatımı daha derin ve etkin kılmaktır. Hayvan sembollerinin yanında orman da önemli bir semboldür. Adanın konumu ve zaman belirsiz olsa da adanın tasviri net bir şekilde yapılmıştır. Anlatıcı tarafından anlatılan olaylar kısmen taraflı ama olduğu gibidir. Bu sebeple orman uzamının tasviri sembollerin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Doğanın dengesini bozmaya çalışan ve sonunda yenik düşen insanoğlunun adada kontrol edemediği adeta tek yer ormandır. Yılanlar ormanda ürer ve bir tehdit oluşturana kadar orman onları adeta saklar. Aynı şekilde tilkiler adaya getirildiklerinde bir anda ormana dalar ve gözden kaybolurlar, doğal denge insanların gözünden uzakta, ormanın içinde kendisini yenilemeye çalışır. Fakat insanoğlu doğaya kendini yenilemesi için fırsat vermeden doğanın dengeleriyle daha da çok oynamıştır.

Tilkilerin sayısının kontrolsüzce artması, yılanların evleri basması ve martıların saldırılara devam etmesi dayanılmaz bir hal almıştır. Her seferinde Başkan tarafından sunulan ve adalılar tarafından onaylanan çözüm yolları her şeyi daha da kötüleştirmiştir. Ekolojik denge bozulduğu

için toplumsal düzende ve insan ilişkilerinde de değişimler meydana gelmiş, hayat şartları değişmiştir. Son çare olarak tilkilerin avlanması için ormanda küçük bir yangının çıkarılması uygun görülmüştür. Böylece tilkiler ormandan kaçarak dışarı çıkıp avlanacaktır. Artık Başkan ne derse onaylayan, her söylenene itaat eden halk bu fikre de sıcak bakmıştır. Romanda önemli bir sembol olan ormanın yakılması, insanların doğaya karşı olan savaşını son noktaya getirmiştir. Çıkarılan yangın kontrol edilemeyip tüm ormanı ve beraberinde evleri de yakmıştır. Her şey göz açıp kapayıncaya kadar kül olmuştur ve bu adalılara inanılmaz bir çaresizlik hissettirmiştir. Artık her şey için çok geç kalındığı o sırada fark edilmiştir fakat artık yapılacak bir şey kalmamıştır.

Doğa-insan arasındaki savaş doğa kazanmıştır. Bencil insanoğlunun doğaya üstün gelmek için yaptıklarının cezası yavaş yavaş verilmeye başlanmıştır. Her şeyden çok sevdikleri huzurlu ve dingin hayatlarını yaşadıkları ada, yanıp kül olmuştur. Bunun tek sorumlusu ise yine kendi çıkarları doğrultusunda yaptıkları şeylerdir. Başkan'ın daha önce gündemde olmayan devlet, meclis, mülkiyet, hürriyet ve demokrasi gibi kavramları gündeme getirmesiyle toplumsal ve bürokratik düzende çok büyük değişimler meydana gelmiştir. Alışık olunmayan bir düzene ayak uydurmaya çalışan adalılar, Başkan'ın önderliğinde hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Her duygu ve düşüncenin merkezinde olan bencillik duygusuna kapılıp gerçekten değer verdikleri ve sevdikleri tek şeyi kendi elleriyle mahvetmişlerdir.

VI. SONUÇ

Son Ada, zaman, uzam, figür ve olay örgüsünün titizlikle oluşturulduğu, çok fazla ileti taşıyan bir romandır. Kendi halinde yaşamakta olan, düzen ve mutluluk arayışı olmadan sadece huzurlu bir hayatın peşinde olan bir topluluğun, tek bir gücün egemenliği altına girişini ve toplumun çöküşünü anlatan eleştirel bir romandır. Yazar, bunu figürlere simgesel anlamlar yükleyerek, semboller kullanarak, imgeler oluşturarak ve kapalı bir kültür oluşumundan yararlanarak belirsiz bir zaman içinde kurgulamıştır.

Bu çalışmada semboller göz önünde bulundurularak “Zülfü Livaneli’nin “Son Ada” adlı yapıtında hayvan sembollerinin işlevi nasıl ele alınmıştır?” sorusu üzerinden yola çıkılmış ve sembollerin romanın akışındaki etkisi ve işlevi irdelenmiştir. Öncelikle romanla ilgili genel bir giriş yapıp odak figür olan Başkan ile ilgili bilgiler verilmiştir. Başkan’ın tanımlanması tezin gidişatı içinde önemli bir yer tutmaktadır çünkü Başkan, olay örgüsünü şekillendiren ana figür konumundadır ve o tanımlanmadan romanın incelenmesinin yapılması olanaksızdır. Başkan’ın ada halkı üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Bu inceleme sonunda varılan sonuç ise kişisel hırsların ve bencilliklerin insanları felakete sürükleyebileceğidir. Tezin ana bölümlerini oluşturan martı, tilki, yılan ve leylek sembollerinin analizi yapılmıştır. Bu semboller, olayların gidişatını belirleyen unsurlardır ve tüm tez bunlardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Bunlar sayesinde insan davranışlarının değişimindeki temel unsurlar daha iyi ele alınabilmektedir. Tezde, doğa-insan çatışması ele alınıp Başkan ile bağlantısı kurulmuştur çünkü roman bu çatışma üzerine kurgulanmıştır. Bu çatışmanın her zaman doğanın galibiyetiyle sonuçlanacağına, insanın doğanın karşısında hiçbir şansının olmadığına vurgu yapılmıştır. Buna ek olarak uzam ve anlatı zamanına değinilip bu kavramların yapıt üzerindeki etkisi incelenmiştir. Belli bir anlatı zamanı

kullanılmaması figürleri ve onların eleştirilen yanlarının evrensellesmesini sağlamıştır. Yapıt, siyasi yanı ağırlıklı olup ciddi eleştiriler içermesine rağmen anlatım tekniklerinin ve zaman kullanımının ustaca verilmesi sayesinde siyasi bir metin olmaktan çıkmıştır.

Zülfü Livaneli'nin "Son Ada" adlı yapıtında yıkıcı ve kötücül bir gücün etkileri toplumdaki belirli gruplar tipleştirilerek okuyucuya aktarılmış ve ağır toplumsal eleştirilere yer verilmiştir. Bunların yanı sıra anlatım tekniklerinin, sembollerin, zaman ve uzamın ve imgelerin kullanımı ustaca bir anlatımla birleştirilerek eser edebi boyutlara taşınmıştır.

Kaynakça

Bakır, M. (2020). *Ütopyadan Distopyaya: Son Ada ve Son Ada'nın Çocukları*.

Booker, M. K. (2012). Ütopya, distopya, toplumsal eleştiri. *Notos Öykü*, 36, 35-46.

Livaneli, Z. (2008). *Son Ada* (38th ed.). Remzi Kitabevi.

Özyön, A. Zülfü Livaneli'nin Son Ada'sı ile Ütopyadan Distopyaya: Bir Ekoeleştiri Denemesi.

Özyön, Ö. G. D. A. Doğanın İnsan Karşısındaki Sarsılmaz Galibiyet: Son Ada ve Yaşlı Gemici Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışm.